

Назар КІСЬ

*кандидат історичних наук
науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4143-1862>
e-mail: danylovych@gmail.com*

ПОЛІТИЧНІ МАНІФЕСТАЦІЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІВ У ЛЬВОВІ 1905 РОКУ: ВІД МІТИНГІВ СОЛІДАРНОСТІ З РОБІТНИКАМИ ВАРШАВИ ДО ВИМОГ ЗАГАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА

Досліджено події 1905 р. у Львові, який хоч і не був центром робітничого руху і не мав для цього об'єктивних причин (значної кількості власне робітників), проте став місцем численних соціальних виступів, причому з виразним національним польським виміром через солідарність місцевих поляків із повсталими поляками в Російській імперії.

Проаналізовано події революційного 1905 р. у Львові, коли соціал-демократи, розпочавши з мітингів на підтримку поляків Російської імперії, змогли стати головним політичним гравцем у місті. Показано, як вони організовували демонстрації, підтримували страйкарів, вели переговори від їхнього імені, і зрештою, коли в Росії оголосили про намір провести ліберальні реформи, стали тими, хто найактивніше просував ідею загального виборчого права в Австро-Угорській імперії. Проаналізовано, як при цьому вони змогли мобілізувати під свої знамена тих, хто за інших обставин навряд чи з ними б солідаризувався.

Показано, як на соціальні виступи впливала внутрішньополітична конкуренція та міжнаціональні стосунки, як протистояння між польськими соціалістами й націоналістами у Варшаві спричинило криваві конфлікти на тому ж ґрунті у Львові і як діяли соціалісти українці та євреї, які постали перед вибором між соціальною і національною солідарністю. Висвітлено, кого звинувачували в антисемітизмі, а кого – у зраді національних інтересів на користь ефемерної справедливості.

Описано те, як Львів став ареною цієї боротьби: де були головні місця для протестів, де збиралися страйкарі, якими маршрутами вони проводили свої маніфестації, а також які локації ставали місцями конфліктів, де збиралися робітники і куди вони ішли, щоби висловити протест.

Розглянуто й чинник місцевого патріотизму: якою була політика місцевого самоврядування, як патріотична карта розігрувалася, щоби налаштувати львівських робітників проти робітників інших регіонів імперії, як розуміли патріотизм підприємці, а як – робітники, і як соціалісти намагалися вирішити цю дилему.

Ключові слова: соціал-демократи, мітинг, протест, страйк, конфлікт.

Історію політичних рухів у 1905 р., зокрема в Галичині – провінції Австро-Угорщини, в українській історіографії традиційно розглядали з радянських часів і досі в контексті революційних подій у Російській імперії. Це має сенс, оскільки події в Росії справді неабияк вплинули на сусідні країни. Однак у випадку з Галичиною та столицею коронного краю – м. Львовом, цей вплив відбувався через Королівство Польське. Галицькі поляки – більшість населення м. Львова того часу – активно солідаризувалися з повсталими поляками Російської імперії, а політичне протистояння у Варшаві віддзеркалювалося на подіях у місті.

Однак у цьому криється і певне спрощення, адже умови для політичної активності в Королівстві Польському та Галичині, зокрема у Львові, були іншими. По-перше, австрійське законодавство – значно ліберальнішим, а політична автономія – ширшою, ніж в Росії чи Німеччині, де так само проживало багато поляків. Відповідно, Львів часів автономії був важливим центром усього польського політичного життя завдяки своєму самоврядуванню¹. По-друге, кількість робітників навіть у найбільшому місті краю виявилася недостатньою для розгортання власне робітничих протестів. Львів не був індустріальним центром, зате тут діяли Університет, Політехніка, австрійське намісництво, редакції численних газет. Львів, як центр політичної боротьби поляків, українців та євреїв, тяжів більше до національної, аніж до соціальної політики – національне питання завжди було присутнім, навіть тоді, коли йшлося про права робітників².

У науковій літературі (як польській, так і українській) історія політичного життя, функціонування партій детально описані. Однак, і в цьому актуальність цієї статті, не на рівні Львова (мається на увазі не місто як адреса, а місто власне як «політичний простір»), де в конкретному місці та конкретний час відбувалися важливі політичні події. Підхід, застосовуючи який ми можемо побачити місто як місце для політики, на прикладі польських національних ювілеїв демонструють у роботі «Commemorations and the Shaping of Modern Poland» Патріс Домбровські (Patrice Dabrowski)³ та Маркіян Прокопович у книзі «Habsburg Lemberg: architecture, public space, and politics in the Galician capital, 1772–1914»⁴. Лукаш Срока (Łukasz Sroka) в праці «Rada Miejska we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej 1870–1914: studium o elicie władzy» показує роль Ради міста і місцевого самоврядування в період, коли місцеві політики одержали можливість «вийти на простір»⁵. У статті Гаральда Біндера (Harald Binder) «Making and Defending a Polish Town: “Lwow” (Lemberg), 1848–1914»⁶ та книзі Данієля Уновського (Daniel Unowsky) «The pomp and politics

¹ Sroka Ł. Rada Miejska we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej 1870–1914: studium o elicie władzy. Kraków, 2012. Wyd-wo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. 564 s.

² Binder H. Making and Defending a Polish Town: «Lwow» (Lemberg), 1848–1914. *Austrian History Yearbook*. 2000. Vol. 34. P. 57–81.

³ Dabrowski P. Commemorations and the Shaping of Modern Poland. Bloomington: Indiana University Press, 2004. 312 p.

⁴ Prokopovych M. Habsburg Lemberg: architecture, public space, and politics in the Galician capital, 1772–1914. Central European Studies. West Lafayette: Purdue University Press, 2009. 357 p.

⁵ Sroka Ł. Rada Miejska we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej 1870–1914... 564 s.

⁶ Binder H. Making and Defending a Polish Town... P. 57–81.

of patriotism: imperial celebrations in Habsburg Austria, 1848–1916»⁷ Львів постає не лише точкою на карті, а й місцем, яке впливає і саме є певною мірою актором.

Такого опису й аналізу подій революційного 1905 р. у Львові, наскільки мені відомо, не існує. Відповідно, мета статті – показати, як у Львові – місті, далеко неідеальному для соціалістичної пропаганди, розгорталися події, що ознаменували прихід масової політики з мобілізацією електорату місцевими соціал-демократами. Йдеться не про історію партій, не про партійне будівництво чи конкуренцію, а про масову політику в конкретному місці.

Виступи поляків Російської імперії розпочалися в січні 1905 р., після «Кривавої неділі» у Петрограді. 28 січня – загальний страйк робітників у Варшаві й інших промислових центрах, жорстоко придушений царськими військами (лише у Варшаві протягом січня загинуло близько сотні протестувальників). Тоді ж на повну силу виявився антагонізм між польськими націоналістами, які засуджували «соціалістичну анархію», та соціал-демократами, які звинувачували націоналістів у роботі на російську владу. Цей антагонізм «перебрався» і до Львова, де соціал-демократи підтримували польських протестувальників та одночасно боролися з польськими націоналістами.

Вже з кінця січня 1905 р. львівські соціалісти почали організовувати акції на підтримку страйкарів Варшави. Спочатку студенти лівих переконань 30 січня провели віче, на якому підтримали революціонерів із Королівства Польського, а наступного дня Польська партія соціал-демократична Галичини і Сілезії (ППСД), попри заборону поліції, влаштувала збори в Народному театрі. Головними доповідачами на цих нелегальних зборах були українець Семен Вітик і єврей Герман Діаманд (Herzman Diamand). Важливо зазначити, що, попри польську назву партії, її членами були також українці та євреї. Тут виявилися головні риси подальших маніфестацій: польська патріотична риторика, солідарність із поляками Росії, критика царського уряду як репресивного й антипольського, а також боротьба з місцевими польськими націоналістами – ендеками, прихильниками Націонал-демократичної партії Романа Дмовського.

На зборах, після палких промов, у яких ендеків звинуватили в антисемітизмі, роботі на царський уряд і бажанні посварити поляків з євреями, близько 500 учасників вирішили «покарати» (фактично – розгромити) редакцію націоналістичного часопису «Słowo Polskie». Як наслідок, постраждав кіоск газети та фасад приміщення, де містилася редакція, яку захистив відділ поліції, однак затриманих чи заарештованих не було⁸.

За день, 2 лютого, відбулося ще одне студентське віче – цього разу більше і репрезентативніше, адже брали участь не лише студенти-поляки, а й євреї та українці, що, тим не менше, не завадило деяким патріотичним польським газетам назвати його зборами польської молоді⁹. Крім ширшого представництва, були і конкретніші заяви, наприклад, віче не просто декларувало підтримку повсталих робітників-поляків, а й привітало «вибух революційної боротьби в Росії, який стане початком визволення Польщі, Литви і Русі»¹⁰.

⁷ Unowsky Daniel L. *The pomp and politics of patriotism: imperial celebrations in Habsburg Austria, 1848–1916*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2005. 270 p.

⁸ Napad. *Słowo Polskie*. 1905. 1 lutego. S. 6.

⁹ W Sali teatru ludowego. *Gazeta Lwowska*. 1905. 2 lutego. S. 4.

¹⁰ Manifestacja przeciw caratowi. *Kurjer Lwowski*. 1905. 3 lutego. S. 2.

Наприкінці віча до зали ввійшли робітники – учасники ще однієї демонстрації. Як наслідок, колона з півтора тисячі осіб, яка складалася зі студентів і робітників, під керівництвом лідерів львівської ППСД вирушила в центр міста з червоними прапорами, транспарантами і національною українською та польською символами. Незважаючи на непорозуміння з поліцією, яка вимагала сховати червоні прапори, мітингувальники продемонстрували союз студентства і робітництва, знову затаврували політику ендеків та їхньої преси, а також виголосили протест проти політики російського царату. На цьому мітинг і закінчився, адже консульство Росії охороняли посилені загони поліції та дістатися до нього не видавалося можливим.

У наступні дні, попри відсутність страйків, ситуація залишалася напруженою. Студенти львівської Політехніки побили редактора газети «*Slowo Polskie*», а намісник граф Анжей Потоцький (Andrzej Potocki) викликав на розмову президента міста Міхала Міхальського (Michał Michalski) через резолюцію Ради міста про солідарність із польськими робітниками, оскільки це негативно впливало на австрійсько-російські відносини¹¹.

Після активних маніфестацій січня–лютого 1905 р. наступило затишся, яке закінчилося у травні. Причому не через першотравневі демонстрації (які відбулися на диво спокійно)¹², а внаслідок страйків.

Мітинги у травні 1905 р. показали, що патріотизм може бути використаний навіть у таких питаннях, як оплата праці. Наприклад, власники підприємств звинувачували низькокваліфікованих кравецьких *челядників* у тому, що їхні вимоги роблять місцеві товари неконкурентними, відкривають місцевий ринок для імпорту¹³. Однак такі прийоми не були ефективними, і власникам підприємств доводилося йти на поступки.

Ці ж страйки (а в травні мітигнували будівельники, кравці, шевці, робітники цегельних заводів і прачки) дали змогу соціал-демократам укотре виступити в ролі представників робітничого класу та закріпитися в цьому амплуа. Так, лідер ППСД Ігнацій Дашинський (Ignacy Daszyński) відвідував збори мітингарів і намагався стати посередником між ними та їхнім керівництвом¹⁴.

Також страйки продемонстрували солідарність працівників, попри розділення на поляків, українців та євреїв. Хоча робітники християни і юдеї мали окремі організації, проте вони намагалися узгоджувати свої дії та допомагати тим, хто опинився у скруті через припинення роботи¹⁵.

У травні робітники випробували метод «примусу до страйку» щодо тих колег, які не хотіли припинити роботу¹⁶. Все це вповні виявилось вже в липні, коли застрайкували будівельні робітники.

На відміну від травневих страйків, мітинг будівельних робітників у липні 1905 р. був і масштабнішим, і організованішим, і драматичнішим. У ньому активну участь взяли представники ППСД, які не лише проводили збори та мітинги,

¹¹ По причині антиросійської маніфестації в міській раді у Львові. *Діло*. 1905. 4 лютого. С. 2.

¹² «Пролетарі усіх країв, єднайте ся!» *Діло*. 1905. 15 травня. С. 1–2.

¹³ Strajk czeliazki krawieckiej. *Kurjer Lwowski*. 1905. 9 maja. S. 3.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Страйки. *Діло*. 1905. 20 травня. С. 3.

апелюючи до патріотизму та солідарності з робітниками Варшави, а й намагалися не допустити провокацій, конфліктів і силового протистояння.

Рада м. Львова від початку спробувала скерувати страйк у більш-менш конструктивне русло. Для цього робітникам виділили музичний павільйон на повіставковій площі, де проводили наради і збори, а перші переговори організували в Рагуші. Для переговорів із владою страйкарі створили спеціальний комітет¹⁷.

Незважаючи на ці зусилля, з новою силою спалахнули конфлікти з ендеками. У перший же день страйку, в понеділок, 10 липня 1905 р., робітники з повіставкової площі вирушили в центр Львова з метою погромити редакцію та кіоск газети «Słowo Polskie». Їх розігнали кінні й піші підрозділи поліції, які застосували для цього шаблі¹⁸. Що, однак, не вберегло кіоски нелояльної до робітників преси – демонстранти розділилися на невеликі групи і до 11-ї вечора таки закидали їх камінням¹⁹.

Таку цілеспрямованість можна було передбачити. Напередодні, у неділю, 9 липня, соціал-демократи організували мітинг на знак солідарності з робітниками Королівства Польського. Крім висловлення цієї солідарності, була й інша мета зібрання – продемонструвати обурення тими, хто «*прислужує царату*» у Львові, тобто ендеками й редакцією часопису «Słowo Polskie»²⁰.

Оскільки від місця проведення мітингу біля пам'ятника Міцкевичу до редакції «Słowa» в пасажі Міколяша було декілька десятків метрів, не дивно, що група молодиків вирішила тут-таки добитися сатисфакції. Однак при наступній спробі погрому по них відкрили вогонь із револьвера, пораненого студента (який виявився підданим Російської імперії) посадили до фіакра і повезли до мітингарів із криками «Кров за кров!». Зупинити конфлікт вдалося одному з лідерів ППСД, українцеві Миколі Ганкевичу, який якраз виступав на мітингу й закликав учасників не піддаватися на провокації. Дуже вчасно, оскільки під редакцією вже чекали представники поліції²¹.

Тим не менше, коли страйк закінчився, спокійніше не стало. Окремі групи лівих студентів намагалися прорватися до редакції, кінна поліція розганяла будь-які зібрання в середмісті, а під вечір кіоск «Słowa» таки розтрошили²².

У перший тиждень липневого страйку будівельних робітників кількість протестувальників сягнула 7 000 осіб, переважно некваліфікованих і малооплачуваних²³. Щодня в музичному павільйоні відбувалися збори, на яких іноді були присутні представники Ради міста чи намісництва. Після зборів робітники рушали в середмістя, де проводили мітинги біля Миського театру або пам'ятника Міцкевичу. І якщо на початку поводили себе піднесено, а щодо редакції «Słowa» – агресивно, то вже ближче до кінця другого тижня протестів ішли, «щоб продемонструвати своє важке становище»²⁴. Їхнє пересування щоразу контролювала поліція, а присутні на заходах інспектори пильнували і за висловлюваннями учасників. Як наслідок,

¹⁷ Strajk robotników budowlanych. *Kurjer Lwowski*. 1905. 11 lipca. S. 4.

¹⁸ Demonstracje uliczne. *Gazeta Lwowska*. 1905. 12 lipca. S. 4.

¹⁹ Dalszy ciąg demonstracji. *Kurjer Lwowski*. 1905. 12 lipca. S. 3.

²⁰ Демонстрация у Львові. *Діло*. 1905. 10 липня. С. 3.

²¹ Strzały we Lwowie. *Kurjer Lwowski*. 1905. 10 lipca. S. 1–2.

²² Ibid. 11 lipca. S. 3.

²³ Strajk robotników budowlanych. *Kurjer Lwowski*. 1905. 15 lipca. S. 3.

²⁴ Страйки у Львові. *Діло*. 1905. 27 липня. С. 3.

соціал-демократа Семена Вітика засудили до семи днів арешту за підбурювання проти влади²⁵.

Увесь цей час відбувалися переговори працівників із працедавцями, на яких були присутні чиновники з Ради міста та намісництва. Сторони намагалися використати і «патріотичну карту»: йшлося про окремі умови для «місцевих працівників», про те, що «робітники-поляки» не повинні йти на поводу в «соціалістів-інтернаціоналістів», тоді як соціалісти якраз і називали себе патріотами, що борються з російським гнітом і його «прислужниками-ендеками»²⁶. У місті регулярно з'являлися плакати, де сторони звинувачували одна одну в подібному стилі. Згодом розійшлися чутки, що робітники планують погром єврейського кварталу, на що організатори відповіли тим, що для погрому «обирали б інші дільниці міста, а не найбіднішу»²⁷.

Наприкінці другого тижня, коли становище протестувальників стало нестерпним через відсутність грошей, численні робітничі товариства Львова почали збирати кошти для підтримки будівельних робітників. Допомогали продуктами і погрожували теж розпочати протест – так над містом нависла реальна загроза загального страйку²⁸. Була й інша сторона цього явища: з'явилися аферисти, які займалися збором пожертв нібито на користь робітників. Їх били, якщо не встигала втрутитися поліція. Аналогічно було і з працівниками, які виходили на роботу, – діяли своєрідні «патрулі», що руйнували риштування, ламали інструменти й лупцювали штрейкбрехерів²⁹.

Соціал-демократи, щоби страйк справді не скотився до погромів і грабежів, організували в неділю, 23 липня, збори в кількох робітничих товариствах, даючи зрозуміти, що перспектива загальноміського мітингу може стати реальністю, а в музичному павільйоні налагодили щоденну роздачу хліба³⁰.

Після недільних зборів товариств їхні учасники вирушили на повиставкову площу, де будівельні працівники ухвалили рішення продовжувати страйк. Зібралось близько 6 000 осіб, і це за повідомленням урядової газети, тобто цифри явно не завищені. Від площі вони вирушили до середмістя, несучи червону лопату, прикрашену зеленими галузками й червоними стрічками, співаючи «Марсельезу» і «Червоний прапор». На мітингу біля Миського театру знову пригрозили загальноміським страйком, запевнили, що не планують заворушень чи погромів, і розійшлися³¹.

Того ж дня в робітничому товаристві «Гвезда» відбувся конфлікт між тими, хто хотів допомогти мітингарям-будівельникам, і тими, хто підтримував підприємців. Єврейські робітничі товариства, хоч і не приєдналися до страйку, висловили будівельним робітникам підтримку та зібрали для них кошти³².

На третій тиждень ситуація була далекою від вирішення. Працедавці не збиралися піднімати платню чи покращувати умови праці, все більше страйкарів поверталися до роботи, отже, росла й кількість конфліктів між ними. Поліція

²⁵ Страйки у Львові. *Діло*. 1905. 27 липня. С. 3.

²⁶ Strajk budowlany. *Kurjer Lwowski*. 1905. 19 lipca. S. 3.

²⁷ Ibid.

²⁸ Будівельний страйк у Львові. *Діло*. 1905. 24 липня. С. 3.

²⁹ Strajk budowlany. *Kurjer Lwowski*. 1905. 22 lipca. S. 3.

³⁰ Ibid. 31 lipca. S. 2.

³¹ Manifestacja na rzecz strajku. *Kurjer Lwowski*. 1905. 24 lipca. S. 1–2.

³² Ibid.

затримувала тих, хто атакував штрейкбрехерів. Переговори за участі чиновників не давали результатів, зате все більше було нарікань на мітинги, які перешкоджали руху трамваїв і звичній торгівлі³³.

У п'ятницю, 28 липня, на пл. Ринок зчинився переполох, адже хулігани та кишенькові злодії (за іншою версією – платні провокатори) почали кричати, що колона озлоблених робітників «*йде і грабує*» всіх підряд. Торгівці на Ринку швидко збирали товар і ховалися в Ратуші, у тисняві багато продуктів потовклося та порозливалось, власники магазинів зачиняли свої крамниці. За декілька хвилин, поки не прибула поліція, люди з'юрилися в коридорах Ратуші, а на Ринку «господарювали» злодії³⁴.

Суботній мітинг біля пам'ятника Міцкевичу 29 липня був напруженим і нервовим. Лідерам соціал-демократів треба було пильнувати, щоби випадковий конфлікт не став початком неконтрольованого спалаху агресії, пропускати трамваї та кінні екіпажі. Говорили, серед іншого, і про допомогу від робітників Кракова та Відня, яка от-от мала прибути³⁵.

З понеділка, 31 липня, почався останній етап переговорів, у яких робітників представляв політик-соціаліст Юзеф Гудец (Józef Hudec). Домовленості 1 серпня вийшли компромісними, поступки з боку підприємців були незначними, зате соціал-демократи ставили собі в заслугу те, що страйк пройшов мирно і без кровопролиття³⁶.

У вівторок, 2 серпня, соціалісти Артур Гауснер (Artur Hausner), Ігнацій Дашинський та Юзеф Гудец прийшли до музичного павільйону і представили страйкарям свої домовленості з працедавцями. Говорили про серйозність моменту, відповідальність за долі тисяч людей і про певну перемогу для працівників. Останнє спричинило в залі найбільше незадоволення, тому довелося переконувати тих, хто вимагав продовження мітингу. Врешті вирішили повертатися до роботи, тому заспівали «Червоний прапор», востаннє роздали 1 000 хлібин і оголосили про закінчення протестів.

Нова активізація політичного життя Львова відбулася в листопаді 1905 р. Цього разу, як і у випадку з маніфестаціями січня–лютого, була безпосередньо пов'язана з подіями в Росії. І знову соціал-демократи змогли найкраще показати себе у Львові³⁷.

Восени 1905 р. російський цар оголосив про «дарування конституції». Це, по-перше, підштовхнуло політиків в Австро-Угорщині також вимагати конституційних змін. По-друге, спрацював ефект тої-таки солідарності з поляками Королівства – майбутня російська Конституція не мала діяти там, поки тривав «бунт». Отже, знову національні та ліберальні вимоги підсилювали одні одних, Львів став центром політичного життя, а ППСД змогла вдало поєднати мобілізацію робітників, чіткі вимоги (таємне, пряме, загальне виборче право) та національні почуття (солідарність із Варшавою).

У неділю, 5 листопада 1905 р. львівські соціалісти організували збори в 14 робітничих товариствах, які згодом перетворилися на спільну маніфестацію. Оскільки всі сили поліції були кинуті на охорону російського консульства й редакції газети

³³ Strajk robotników budowlanych. *Kurjer Lwowski*. 1905. 29 maja. S. 2.

³⁴ Wielka panika na Rynku lwowskim. *Gazeta Lwowska*. 1905. 29 lipca. S. 4.

³⁵ Strajk budowlany. *Kurjer Lwowski*. 1905. 30 lipca. S. 3.

³⁶ Po strajku. *Kurjer Lwowski*. 1905. 2 sierpnia. S. 5–6.

³⁷ Manifestacja robotnicza. *Kurjer Lwowski*. 1905. 6 listopada. S. 2.

«Słowo Polskie», мітингарі змогли безперешкодно ходити з червоними прапорами центром міста і не зважати на накази комісарів поліції їх сховати³⁸.

Наступного вечора, у понеділок, 6 листопада, відбулися ще одні збори, цього разу спільні, а тоді – маніфестація і похід через місто. Попри заклики політиків розходитися, натовп збільшувався, аж поки його не розігнали озброєні поліцейські й не затримали окремих, особливо активних, осіб³⁹.

У суботу, 11 листопада, мітингували єврейські соціалісти. Цю маніфестацію теж розігнала поліція і теж за червоний прапор⁴⁰. Натомість заходи із вшанування жертв погромів у Російській імперії пройшли без конфліктів та сутичок⁴¹.

Соціалісти організували 23 листопада кількатисячний мітинг навпроти Сейму, де якраз проходило засідання. Маніфестація була масовою, адже, крім робітників, ППСД змогла мобілізувати всіх, хто виступав за реформу виборчого законодавства і критикував місцевий Сейм, який її не підтримував⁴².

Піком активності львівських соціал-демократів стала маніфестація 28 листопада – у день, коли в австрійському парламенті виступав прем'єр-міністр і коли аналогічні мітинги організували в багатьох містах імперії. На цей день соціалісти запланували й частково навіть організували загальноміський страйк (щоправда, без участі єврейських соціалістів), змогли сформувати «страйкову гвардію» (для охорони порядку), домовитися про місця проведення заходів на подвір'ї Ратуші та в Міському театрі. На урочисту ходу зібралося близько 6 000 осіб (за даними урядової газети). І хоча не всі страйкували в цей день, поліція жорстко реагувала на спроби «провчити штрейкбрехерів», більшість магазинів і підприємств були зачинені. Показово, що навіть Рада міста (до виборів у яку існував високий майновий ценз) заявила про підтримку виборчої реформи. Львів досягнув рівня таких великих промислових центрів, як Прага і Відень⁴³.

Так Львів, який за час автономії став центром «польського життя» для поляків трьох імперій, у 1905 р. перетворився на центр солідарності з робітниками Варшави. Робітниче питання в «бюрократичному» та «інтелігентському» Львові стало доміантним, а соціал-демократи змогли провести ефективну й ефектну мобілізацію своїх прихильників.

Під час страйків і мітингів соціалісти змогли перехопити «прапор патріотизму» у своїх конкурентів націоналістів. Особливо це помітно під час гарячих дискусій щодо виборчої реформи, коли націоналісти продовжували обговорювати давнішу історію, як-от річницю Листопадового повстання чи ювілей облоги Львова військами Богдана Хмельницького.

Національний крен соціалістів мав і побічні ефекти: єврейські організації остаточно стали на шлях самостійності, а українці змушені були, хоч і без особливого ентузіазму, підтримати колег в їхній солідарності з робітниками Варшави. Так, поглибилися суперечності між українськими політиками, адже націоналісти критикували соціалістів за «зраду національних інтересів», тоді як між

³⁸ Manifestacja robotnicza. *Kurjer Lwowski*. 1905. 6 listopada. S. 2.

³⁹ Demonstracja socjalistyczna. *Gazeta Lwowska*. 1905. 8 listopada. S. 3.

⁴⁰ Demonstracja robotników żydowskich. *Kurjer Lwowski*. 1905. 14 listopada. S. 4.

⁴¹ Pamięci pomordowanych żydów. *Kurjer Lwowski*. 1905. 15 listopada. S. 4.

⁴² Маніфестація перед Соймом. *Діло*. 1905. 24 листопада. С. 3.

⁴³ Do strajku generalnego. *Kurjer Lwowski*. 1905. 26 listopada. S. 2.

єврейськими – зменшилися. У польському політикумі все залишилося без змін, дублюючи протистояння ендеків і соціалістів у Королівстві.

Рада міста, бачачи успіхи лівих на ниві патріотизму, і собі солідаризувалася з Варшавою (що вело до напруження з намісництвом), а також виступила за лібералізацію виборчого законодавства (що суперечило інтересам самих членів ради). Загалом же робітниче питання остаточно стало національним, а сутички з поліцією і перестрілки з політичними опонентами – нормою.

REFERENCES

Binder, H. (2000). Making and Defending a Polish Town: «Lwow» (Lemberg), 1848–1914. *Austrian History Yearbook*, 34, 57–81 [in English].

Budivelnyi straik u Lvovi. (1905, Lypen 24). *Dilo*, 3 [in Ukrainian].

Dabrowski, P. (2004). *Commemorations and the Shaping of Modern Poland*. Bloomington: Indiana University Press [in English].

Dalszy ciąg demonstracji. (1905, Lipiec 12). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].

Demonstracja robotników żydowskich. (1905, Listopad 14). *Kurjer Lwowski*, 4 [in Polish].

Demonstracje uliczne. (1905, Lipiec 12). *Gazeta Lwowska*, 4 [in Polish].

Demonstracja socjalistyczna. (1905, Listopad 8). *Gazeta Lwowska*, 3 [in Polish].

Demonstratsyia u Lvovi. (1905, Lypen 10). *Dilo*, 3 [in Ukrainian].

Do strajku generalnego. (1905, Listopad 26). *Kurjer Lwowski*, 2 [in Polish].

Manifestacja na rzecz strajku. (1905, Lipiec 24). *Kurjer Lwowski*, 1–2 [in Polish].

Manifestacja przeciw caratowi. (1905, Luty 3). *Kurjer Lwowski*, 2 [in Polish].

Manifestacja robotnicza. (1905, Listopad 6). *Kurjer Lwowski*, 2 [in Polish].

Manifestatsyia pered Soimom. (1905, Lystopad 24). *Dilo*, 3 [in Ukrainian].

Napad. (1905, Luty 1). *Słowo Polskie*, 6 [in Polish].

Pamięci pomordowanych żydów. (1905, Listopad 15). *Kurjer Lwowski*, 4 [in Polish].

Po prychyni antyrosyiskoi manifestatsyi v miskii radi u Lvovi. (1905, Liutyi 4). *Dilo*, 2 [in Ukrainian].

Po strajku. (1905, Sierpień 2). *Kurjer Lwowski*, 5–6 [in Polish].

Prokopovych, M. (2009). *Habsburg Lemberg: architecture, public space, and politics in the Galician capital, 1772–1914*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press [in English].

«Prolietari usikh kraiv, yednaite sia!». (1905, Traven 15). *Dilo*, 1–2 [in Ukrainian].

Sroka, Ł. (2012). *Rada Miejska we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej 1870–1914: studium o elicie władzy*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego [in Polish].

Straiky u Lvovi. (1905, Lypen 27). *Dilo*, 3 [in Ukrainian].

Straiky. (1905, Traven 20). *Dilo*, 3 [in Ukrainian].

Strajk budowlany. (1905, Lipiec 11). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].

Strajk budowlany. (1905, Lipiec 19). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].

Strajk budowlany. (1905, Lipiec 22). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].

Strajk budowlany. (1905, Lipiec 30). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].

Strajk budowlany. (1905, Lipiec 31). *Kurjer Lwowski*, 2 [in Polish].

- Strajk czeljadzi krawieckiej. (1905, Maj 9). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].
- Strajk robotników budowlanych. (1905, Lipiec 11). *Kurjer Lwowski*, 4 [in Polish].
- Strajk robotników budowlanych. (1905, Lipiec 15). *Kurjer Lwowski*, 3 [in Polish].
- Strajk robotników budowlanych. (1905, Maj 29). *Kurjer Lwowski*, 2 [in Polish].
- Strzały we Lwowie. (1905, Lipiec 10). *Kurjer Lwowski*, 1–2 [in Polish].
- Unowsky, D. (2005). *The pomp and politics of patriotism: imperial celebrations in Habsburg Austria, 1848–1916*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press [in English].
- W Sali teatru ludowego. (1905, Luty 2). *Gazeta Lwowska*, 4 [in Polish].
- Wielka panika na Rynku lwowskim. (1905, Lipiec 29). *Gazeta Lwowska*, 4 [in Polish].

Nazar KIS

PhD (History)

*Researcher at the Department of Modern History of the
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4143-1862>
e-mail: danylovyeh@gmail.com*

POLITICAL MANIFESTATIONS OF SOCIAL DEMOCRATS IN LVIV IN 1905: FROM SOLIDARITY RALLIES WITH WARSAW WORKERS TO DEMANDS FOR UNIVERSAL SUFFRAGE

Lviv was not the center of the labor movement and had no objective reasons for this – there was no significant number of workers. Nevertheless, in 1905, the city became a location for numerous social protests. Moreover, with a distinct national Polish character, due to the solidarity of local Poles with the insurgent Poles in the Russian Empire.

The article talks about the events of the revolutionary year of 1905 in Lviv, when the social democrats, starting with rallies in support of the Poles of the Russian Empire, eventually became a key political player in the city. They organized demonstrations, supported the strikers and negotiated on their behalf. After all, when Russia announced its intention to carry out liberal reforms, the Social Democrats became the ones who most actively promoted the idea of universal suffrage in the Austro-Hungarian Empire. At the same time, they were able to mobilize under their banner those who would hardly have supported them under other circumstances.

It is shown how competition between political parties and international relations influenced social protests. How the confrontation between Polish socialists and nationalists in Warsaw caused bloody conflicts on the same ground in Lviv. And how Ukrainian and Jewish socialists acted, faced with a choice between social and national solidarity. Who was accused of anti-Semitism, and who was accused of betraying national interests in favor of ephemeral justice.

It is highlighted how Lviv became the arena of this struggle – where were the main places for protests, where the strikers gathered, which routes they used to conduct their demonstrations. And also which points became places of conflict, where workers gathered and where they went to protest.

The factor of local patriotism was also considered: what was the policy of local self-government, how the patriotic card was played to set Lviv workers against workers from other regions of the empire. How entrepreneurs understood patriotism, how workers understood it, and how socialists tried to solve this dilemma.

Keywords: social democrats, rally, protest, strike, conflict.